

Róisín Ryan-Flood

KANSKE ÄR DET fler än jag som haft känslan av att regnbågsfamiljerna ploppar upp som svampar ur marken och att alla lesbiska kvinnor runt omkring mig skaffar barn. I Róisín Ryan-Floods bok *Lesbian Motherhood. Gender, Families and Sexual Citizenship* är det precis denna lesbiska babyboom som studeras. Ryan-Flood har gjort fältarbete i Sverige och Irland där hon intervjuat lesbiska kvinnor som valt att bli föräldrar. Studien är en jämförelse av deras berättelser där betydelsen av kulturella och juridiska ramverk analyseras. Medan Irland har haft en lag som formellt sett gjorde homosexualitet till ett brott fram till 1993, ligger den svenska avkriminaliseringen längre tillbaka i tiden och har möjliggjort en aktiv homorörelse med såväl ett visst mediautrymme som framgångar i form av juridiska reformer.

Denna skillnad syns tydligt i studien då osynlighet är ett ord som återkommer för att beskriva de irländska lesbiska mödrarnas erfarenheter. Det är dock en osynlighet som är paradoxal, då den å ena sidan innebär en stark diskriminering av lesbiska kvinnor, å andra sidan gör det möjligt att åtnjuta rättigheter annars reserverade för heterosexuella. Osynligheten i samhället och i det juridiska systemet innebär nämligen att det inte heller finns begränsningar för att till exempel få tillgång till insemination och fertilitetsbehandling. Rätten till insemination bygger dock på att man passerar som heterosexuell, något som skildras på skilda sätt av intervju-personerna. Att i första steget passera som straight för att få tillgång till

inseminering beskrivs generellt som något oproblematiskt, men i fortsatta kontakter med sjukvården blir avvägningarna svårare och intervjupersonerna berättar bland annat om situationer där partnern inte erkänns som medförälder av sjukvårdspersonalen.

Generellt berättar dock de irländska lesbiska mödrarna mest om viljan att bli behandlad likvärdigt, snarare än viljan att bli sedd som den man är. Att ens sexuella identitet inte blir synlig i situationen är således inget problem så länge detta inte resulterar i ett sämre bemötande. De svenska lesbiska mödrarna betonar i kontrast till detta vikten av att komma ut som lesbisk och av att erkännas som lesbisk av sin omgivning.

Ytterligare skillnader som Ryan-Flood identifierar i sin analys är den mellan skilda diskurser av faderskap hos de irländska och de svenska lesbiska mödrarna. Medan svenska lesbiska kvinnor ofta väljer kända donatorer och i många fall dessutom donatorer som är delaktiga i barnets liv med hänvisning till det som är bäst för barnet, föredrar irländska lesbiska kvinnor generellt okända donatorer och framhäver snarare sin egen förmåga att själva och tillsammans med sin partner ge barnet allt det behöver. Ryan-Flood ägnar mycket uppmärksamhet åt de skilda nationella kontexterna, där skillnaderna framträder tydligt. Hon beskriver den svenska välfärdsstatens jämlikhetssträvanden byggda på kärnfamiljen, vilka inneburit en betoning på papparollen och historiskt sett tidiga rättigheter för ogifta fäder. Den irländska välfärdsstaten däremot skildras som en där faderskapsrättigheter helt knutits till äktenskapet, vilket ger ogifta fäder mycket få rättigheter överhuvudtaget. I den svenska kontexten betonas således vikten av en pappa för barnets skull.

Jag märker i mitt försök att beskriva studien att ordet lesbisk återkommer frekvent, vilket också blir tydligt under läsningen av boken. Begreppet

problematiseras i mycket liten utsträckning, förutom poängteranden av att barn till lesbiska kvinnor mycket väl kan ha kommit till inom ramen för en heterosexuell relation. I Ryan-Floods framställning har dock denna heterosexuella relation alltid inträffat innan den lesbiska kvinnan kom ut. På liknande sätt beskrivs sexuella kontakter med män i syfte att skaffa barn som situationer vilka inte nödvändigtvis utesluter lust, men som i så fall ändå saknar betydelse för hur personen beskriver sig själv och sina begär. Här gör Ryan-Flood det lite lätt för sig, anser jag. Att hon låter kategorin lesbisk vara helt stabil genom sin undersökning gör visserligen jämförelsen och vissa resultat tydligare, men det gör samtidigt studien knepig i en sexualforskningstid när vikten av att problematisera stabila och essentialiserade identiteter känns mer självklar än någonsin. En sådan problematisering utesluter naturligtvis inte att studiens intervjupersoner upplevde sina respektive identiteter som mycket stabila och entydiga, men forskaren kunde i så fall lyft fram detta som något relevant i förhållande till hur de berättade om sina liv och sin identitet.

Ryan-Floods viktigaste teoretiska bidrag är hennes försök att gå bortom binariteten likhet/skillnad, vilket återkommer på flera olika nivåer i hennes analyser. Debatten om homosexuella familjer kan, för det första, sägas vara organiserad enligt ett homofobiskt hävdande av homosexuella familjer som annorlunda (och därmed sämre för barnen), vilket har motsagts av forskning som istället inriktat sig på att visa att barn inte far illa av att växa upp med homosexuella föräldrar. Ett ökande intresse för föräldraskapet i sig och inte bara barnens situation, har för det andra resulterat i forskning som studerar huruvida homosexuella föräldrar är mer jämställda än heterosexuella. Denna typ av forskning har återtagit diskursen om skillnad genom att hävda att lesbiska mödrar inte är likadana föräldrar som heterosexuella, utan i själva verket annorlunda och bättre, i termer av jämställt familjeliv. Ryan-Floods resultat lutar även det i denna riktning. Själva

jämförelsen är dock problematisk i sig, menar författaren och täcker därmed in en tredje nivå av distinktionen likhet/skillnad. Även den forskning som hävdar homosexuella familjers överlägsenhet utgår nämligen från heterosexualitet som norm. Om forskningen fastnar i att utvärdera huruvida homosexuella familjer normaliseras och blir likadan som heterosexuella eller om de är bättre än dessa och i denna mening utgör ett subversivt alternativ, riskeras att den heterosexuella familjen även i fortsättningen utgör den icke ifrågasatta normen.

För att gå bortom likhet/skillnad och bortom normalisering kontra subversivitet har Ryan-Flood ambitionen att utnyttja de möjligheter som hennes komparativa ansats ger. Istället för att jämföra de svenska respektive de irländska lesbiska föräldrarna med en implicit heterosexuell norm, vill hon jämföra dem med varandra istället. Detta för att undvika ett fortsatt återskapande av heterosexuella familjer som normen, och lesbiska familjer i ständig jämförelse med denna norm. Dessutom innebär detta återskapande av normen en förenhetligad bild av heterosexuella familjer, varför ett bättre begrepp än heteronormativitet enligt Ryan-Flood skulle vara multipla heteronormativiteter.

Med tanke på att jag är helt överens med författaren om vikten av att problematisera just heteronormativitetsbegreppets användbarhet i olika kontexter och dess begränsningar, är det en desto större besvikelse att hon inte når riktigt ända fram. Trots ambitionen att utnyttja jämförelsen mellan två nationella kontexter till fullo återkommer den heterosexuella modellen som en implicit jämförelsepunkt. Särskilt i de avslutande avsnitten när studiens resultat sammanfattas och problematiseras teoretiskt får den heterosexuella kärnfamiljen ta stor plats i diskussionen. Här verkar jämförelsen av lesbiska mödrar i egen rätt ha fått stå tillbaka för en önskan att påvisa diskriminering i relation till heterosexuella familjer – i och för sig

en viktig ambition. Författaren lyckas dock bättre på andra ställen, exempelvis i den analys av faderskapets betydelse som utgör ett återkommande tema genom boken. Genom en jämförelse mellan de diskurser som utvecklats i respektive välfärdsstat resulterar denna analys i en mycket nyanserad förståelse av faderskapets betydelse i Sverige respektive Irland. Den starka faderskapdiskursen i den svenska välfärdsstaten, som jag nämnde ovan, syns i de svenska lesbiska mödrarnas berättelser om vikten av att välja en känd donator som dessutom är delaktig i barnets liv. De irländska lesbiska mödrarna betonar i kontrast till detta vikten av att inte behöva ha en relation till donatorn, och dessutom att inte riskera en vårdnadstvist med bakgrund i den juridiska utsatthet de har i egenskap av lesbiska.

Det bestående intrycket av *Lesbian Motherhood* är ambivalent. Studien når inte ända fram i sina teoretiska ambitioner, men utgör ändå en inspirationskälla och ett viktigt steg på vägen mot att vidareutveckla heteronormativitetsbegreppet. Jag skulle önskat att dess hantering av begreppet lesbisk var mer problematiserande, men kanske skulle jämförelsen mellan länderna då inte kunnat göras så tydlig. Till studiens entydigt starka sidor hör dock Ryan-Floods analytiska resultat av skillnaderna mellan de irländska och svenska lesbiska mödrarnas berättelser. Både diskussionen om synen på erkännande av den egna sexuella identiteten och synen på faderskap är exempel på utmärkta analyser där författaren lyckas placera berättelserna i respektive nationella kontext och fördjupa förståelsen av både intervjupersonens berättelse och konsekvenserna av skilda sätt att reglera intimt medborgarskap.

Till sist en randanmärkning om tidsperioden. Studien gjordes innan de svenska lagändringar genomfördes som tillät homosexuella par att prövas för adoption (2003) och lesbiska par att inseminera (2005) och intervjuerna förmedlar således en något annan bild av den svenska situationen än

dagens. Ryan-Flood gör en stor poäng av de begränsningar av tillgång till reproduktiva tekniker som intervjupersonerna berättar om, och det hade därför varit intressant att få veta hur lagändringarna förändrat situationen. Särskilt i relation till faderskapets betydelse för de svenska lesbiska mödrarna undrar jag om en sådan betoning kvarstår i ett nytt juridiskt landskap. Kan betoningen av att välja en inte bara känd utan aktiv donator ha påverkats av de begränsade möjligheterna att inseminera och därigenom få en okänd donator? Här hoppas jag på fler studier.

CATRINE ANDERSSON

LITTERATUR

Róisín Ryan-Flood *Lesbian Motherhood. Gender, Families and Sexual Citizenship* Palgrave MacMillan 2009 (232 s)